

PROMOVAREA ÎNȚELEGERII COOPERATIVELOR PENTRU O LUME MAI BUNĂ

EURICSE contribuția

la Anul Internațional al Cooperativelor

Întocmit de Carlo Borzaga și Giulia Galera

Documentul original este în limba engleză și este disponibil [aici](#).
Autorii doresc să mulțumească pentru traducerea acestui material **Laurei Catană**, responsabilă de conținutul
în limba română.

Cuprins

1. Înțelegerea potențialului cooperativelor.....	3
2. Importanța cooperativelor.....	6
2.1. Lecții din istorie.....	6
2.2. Mărirea sectorului cooperatist.....	8
2.3. Impactul economic al cooperativelor.....	10
2.4. Valoarea socială a cooperativelor.....	11
3. Obstacole în calea dezvoltării cooperativelor.....	14
3.1. Legislația cooperativelor.....	14
3.2. Reglementarea pieței.....	15
3.3. Politici de sprijinire.....	16
3.4. Practici de management și de guvernare.....	16
4. Interpretarea cooperativelor.....	17
4.1. Limitările teoriei economice convenționale.....	17
4.2. Noi dezvoltări teoretice.....	19
5. Trenduri și provocări.....	22
6. Implicări pentru acțiune.....	23
6.1. Introducerea reglementărilor și a politicilor de sprijinire adecvate.....	24
6.2. Dezvoltarea practicilor de guvernare și de management coerente.....	25
6.3. Promovarea vizibilității cooperativelor.....	26
7. Bibliografie.....	27

Cuvânt înainte

Acest raport rezumă principalele concluzii ale conferinței “Promovarea Întelegerii Cooperativelor pentru o Lume mai Bună”, co-organizat de Euricse și de Alianța Internațională a Cooperativelor (ICA) pe data de 15 și 16 martie 2012 la Venetia, Italia.

Raportul se bazează îndeosebi, dar nu exclusiv, pe lucrările și prezentările trimise de către invitații speciali. Autorii sunt foarte recunoscători invitaților pentru contribuțiile lor remarcabile. Mulțumiri speciale președinților, interlocutorilor și raportorilor pentru munca valoroasă și pentru perspectivele stimulante.

1

Înțelegerea potențialului cooperativelor

Întreprinderile cooperatiste sunt instituții influente. Atât în țări dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, cooperativele contribuie la dezvoltarea socio-economică, sprijină creșterea ocupabilității și susțin o redistribuire mai echilibrată a bogăției. În plus, un set extins de activități inovative sunt bazate pe eforturi cooperatiste, în special în furnizarea de noi servicii, precum software-ul open-source și serviciile de interes general care îmbunătățesc calitatea vieții pentru întreaga comunitate.

Rolul și importanța cooperativelor sunt din ce în ce mai evidente în urma crizei economice și financiare globale. În multe țări, cooperativele au răspuns mai eficace crizei decât firmele aflate în proprietatea unui investitor¹. Capacitatea de rezistență a cooperativelor este din ce în ce mai recunoscută, iar factorii de opinie și de decizie sunt dornici să înțeleagă în ce mod cooperativele pot juca un rol în combaterea consecințelor dramatice ale crizei globale și în reformarea sistemului care a contribuit la generarea sa.

¹ În acest raport, expresiile *aflate în proprietatea unui investitor* și *pentru-profit* sunt utilizate interșanabil și se referă la întreprinderile deținute de investitori și care au ca scop specific acela de a maximiza profiturile; ambele expresii includ întreprinderile familiale. Expresia *pentru-profit* se referă la scopul organizației; expresia *deținute de un investitor* se referă la drepturile de proprietate.

Atenția oferită recent cooperativelor și organizațiilor afiliate de către rețelele sociale, media și organizațiile internaționale subliniază această conștientizare amplificată.

Totuși, în ciuda importanței ei lor, cooperativele încă nu au primit atenția cuvenită. Motivul principal pentru această neglijare a constat într-un conformism larg răspândit în interpretarea funcționării economiei, în ciuda incapacității crescute a teoriei economice convenționale de a explica evenimentele majore care afectează societățile contemporane. De la mijlocul anilor 1970 și mai ales după prăbușirea regimurilor socialiste, un curent tot mai puternic al "fundamentalismului de piață" a suflat de la New York și Washington, influențând profund abordarea politicii economice în jurul lumii (Ferri, 2012).

Viziunea acestui curent promovează ideea conform căreia cel mai bun mod de a declanșa progresul uman este prin intermediul unui mecanism de alocare a piețelor auto-reglementate, populate de către agenți raționali. Mai mult, întreprinderea aflată în proprietatea unui investitor este considerată a fi forma ideală pentru organizarea producției tuturor bunurilor și serviciilor, iar eficiența este măsurată exclusiv prin capacitatea de a crea valoare pentru acționarii întreprinderii - adică, prin maximizarea profiturilor (Ferri, 2012).

Implicațiile principale ale acestei abordări au fost adoptarea de politici de privatizare, care au drept scop acela de a crea mai mult spațiu pentru piață și de a sub-estima formele antreprenoriale care diferă de ideal-tipul pentru-profit. Prin urmare, cooperativele au fost privite ca accidente, excepții, sau organizații de tranziție așteptate să dispară ca urmare a completării pieței. Puțini observatori consideră cooperativele drept un tip distinct de aranjament instituțional care populează sistemul economic alături de firmele deținute de investitori (Grillo, 2012).

Predominarea acestei interpretări restrictive a slăbit interesul factorilor de decizie și a cercetătorilor în cooperative. Analizele nu au fost proporționale cu importanța sectorului cooperatist și studiile care au fost efectuate sunt destul de limitate comparativ cu amplele cercetări efectuate asupra întreprinderilor și piețelor pentru-profit.

În plus, cele mai multe dintre aceste studii se bazează pe ipoteze contradictorii. Caracteristicile specifice ale cooperativelor care le diferențiază de întreprinderile familiale și de întreprinderile deținute de investitori nu au fost suficient analizate și nici explicate. Un cadru teoretic cuprinzător care poate explica avântul cooperativelor nu a fost elaborat. Această lipsă de teoretizare a împiedicat dezvoltarea indicatorilor adecvați pentru măsurarea impactului social al întreprinderilor cooperatiste. Mai mult decât atât, aplicarea necritică a indicatorilor concepuți pentru a evalua eficiența întreprinderilor pentru-profit a consolidat imaginea cooperativelor ca forme antreprenoriale arhaice sau excentrice, care supraviețuiesc datorită tradițiilor depășite, protecției juridice speciale și / sau a intervenției statului (Ferri, 2012).

Interesul scăzut în cooperative și existența pe scară largă a întreprinderilor administrate *de facto* în mod cooperatist, dar care nu se numesc cooperative au împiedicat o apreciere exactă a dimensiunii și impactului acestor instituții. Cooperativele fie sunt definite în diverse moduri în contexte diferite, fie nu sunt definite deloc. În țările în care cooperativele nu sunt recunoscute de lege, oamenii tind să creeze întreprinderi colective, dar nu le numesc cooperative, așa cum uneori se întâmplă când fermierii se asociază pentru a procesa sau a-și vinde produsele, sau când comunitățile deservite inadecvat de către băncile comerciale creează uniuni de credit informale. În plus, standardele statistice internaționale

adoptate de cele mai multe birouri naționale de statistică nu colectează date cu privire la formele de proprietate ale întreprinderilor. Drept consecință, statisticile disponibile privind cooperativele sunt nesatisfăcătoare: date complete există doar pentru câteva țări și nu sunt suficient de sigure.

Luate împreună, aceste deficiențe atenuază vizibilitatea cooperativelor și limitează scopul, performanța și succesul întreprinderilor cooperatiste. Lipsa de înțelegere publică cu privire la rolul și impactul cooperativelor asupra bunăstării înseamnă nerecunoașterea cooperativelor drept o formă importantă a activității antreprenoriale. Mai mult decât atât, educația cu privire la cooperative este fie limitată, fie inexistentă în cele mai multe programe de învățământ public și private. Prin urmare, cooperativele au deseori dificultăți în a găsi personal calificat și sfârșesc prin copierea practicilor de management, strategiilor de organizare și metodologiilor de evaluare a impactului, specifice firmelor deținute de investitori.

Există o nevoie evidentă de a depăși contradicția care există între realitate și recunoașterea cooperativelor. Această necesitate a fost accentuată de actuala criză ale cărei urme se pot găsi în convingerile – netestate – despre rolul comportamentelor competitive față de cele cooperative și în ideea conform căreia numai piețele pot asigura creșterea economică și bunăstarea. Aceste convingeri au condus pe rând la reglementarea inadecvată a piețelor financiare, la inegalități profunde și la creșterea veniturilor și a distribuției bogăției, la folosirea greșită a resurselor neregenerabile și la predominanța unor modele de consum pe termen scurt, iresponsabile, care amenință mediul înconjurător.

Majoritatea observatorilor sunt de acord că această criză nu poate fi abordată prin măsuri convenționale, care în cel mai bun caz vor atenua o parte din consecințele sale dramatice. Noi paradigme și aranjamente instituționale sunt esențiale. Având în vedere capacitatea cooperativelor de a combina în mod eficient obiectivele economice, sociale și ecologice, acestea au potențialul de a aborda și de a atenua criza, ceea ce sugerează că sunt disponibile potențiale căi de ieșire din criză, dar că nu au fost încă pe deplin exploatare. Există o nevoie dramatică nu numai pentru modele îmbunătățite de explicare a întreprinderilor cooperatiste și a funcționării lor, dar și pentru interpretări inovatoare a funcționării sistemelor economice și instituțiilor care le guvernează.

În ciuda acestui context, Conferința EURICSE a oferit o reflecție multidisciplinară cu privire la modul în care forme de cooperare diverse pot contribui la conturarea unei economii durabile și a unei societăți mai echitabile. Conferința a stimulat discuții despre rațiunea de a fi, rolul și dimensiunea cooperativelor din diferite sectoare economice. Teoriile existente au fost analizate critic și confruntate cu dovezi empirice. Astfel, Conferința a oferit condițiile pentru construirea de cunoștințe empirice noi și pentru elaborarea unor cadre teoretice care pot promova înțelegerea noastră cu privire la potențialul întreprinderilor cooperatiste. Principalele concluzii sunt rezumate în următoarele secțiuni.

Secțiunea 2 subliniază lecțiile învățate din istorie și importanța cooperativelor în ceea ce privește contribuția lor benefică din punct de vedere socio-economic și al valorii sociale generate. Secțiunea 3 identifică principalele obstacole care împiedică exploatarea deplină a avantajelor competitive ale cooperativelor, incluzând existența unor cadre juridice inadecvate, reglementările de piață și politicile ineficiente și practicile manageriale slab dezvoltate. Secțiunea 4 analizează evoluțiile teoretice care pot ajuta la explicarea naturii și a rațiunii de a fi a întreprinderilor cooperatiste, urmărind atât limitările

interpretărilor convenționale, cât și recente inovații teoretice. Secțiunea 5 analizează tendințele și provocările cooperativelor, în timp ce secțiunea 6 rezumă trei seturi de recomandări care vizează comunitatea științifică, autoritățile publice, mișcările cooperatiste, precum și donatorii internaționali.

2

Importanța cooperativelor

Din perspective diferite, colaboratorii conferinței au furnizat date și informații noi care subliniază importanța cooperativelor, atât din punct de vedere istoric, cât și în conjunctura contemporană.

2.1.

Lecții din istorie

Cooperativele există de aproximativ două sute de ani. Deși operează în toate sectoarele de activitate economică, cooperativele au o longevitate mai mare decât firmele pentru-profit. Modelul cooperatist s-a adaptat continuu la condițiile în schimbare și forme inovatoare de cooperare au apărut pentru a răspunde noilor nevoi economice și sociale.

Cooperativele s-au dezvoltat în țări caracterizate de condiții politice, grade de dezvoltare economică, caracteristici culturale și contexte istorice foarte diverse. Cooperativele de consum, cooperativele agricole, societățile de ajutor reciproc, cooperativele și uniunile de credit, precum și cooperativele de lucrători au fost înființate aproape peste tot.

Unele tipuri specifice de cooperative au înregistrat o creștere extraordinară în anumite țări: de exemplu, cooperativele de credit din Germania, cooperative de locuințe din Marea Britanie și Suedia, precum și cooperativele de lucrători în Franța și Italia. La sfârșitul secolului al XIX-lea, cooperativele îndeplineau un rol important ca instituții economice și sociale în Europa Centrală și de Est. Exemple interesante de inițiative independente au existat în Republica Cehă, Bulgaria, Serbia și Polonia înainte de conducerile socialiste (Borzaga et al., 2008). În mod similar, cooperativele au jucat un rol-cheie în țările în curs de dezvoltare, chiar dacă acestea nu sunt de multe ori instituționalizate și nici măcar recunoscute de lege (Münkner, 2012).

Când au apărut pentru prima dată, cooperativele reprezentau de obicei o reacție spontană, defensivă, la condițiile dure generate de revoluția industrială sau de sărăcia rurală. De-a lungul anilor, cooperativele au oferit o cotă tot mai mare de venituri și locuri de muncă în multe țări și regiuni. Dezvoltarea cooperatistă este un proces în curs de desfășurare. Noi tipuri de cooperative - de exemplu, cooperativele sociale și comunitare - au apărut pentru a furniza servicii care sunt caracterizate printr-o ofertă nesatisfăcătoare, incluzând servicii educaționale, sociale și de integrare în muncă pentru comunitățile locale și persoanele dezavantajate. În plus, noi cooperative au apărut pentru a ajuta comunitățile să valorifice mai bine resursele locale (Hagedorn, 2012).

Principalul motiv pentru succesul și longevitatea cooperativelor este faptul că acestea nu sunt motivate să maximizeze rata de profit pentru investitori, ci mai degrabă să răspundă nevoilor comunităților. Cooperativelor le trebuie recunoscută capacitatea de a rezolva probleme colective. Istoria cooperativelor din întreaga lume oferă lecții utile pentru înțelegerea rațiunii lor. Cooperativele au fost capabile să prospere deoarece prezintă avantaje specifice în comparație cu întreprinderile deținute de investitori în măsura în care ocupă roluri pe care cele din urmă nu doresc să le efectueze. Cooperativele de consumatori și de utilizatori au fost create pentru a minimiza costurile de intermediere și prețurile cu amănuntul; cele de producători și în special cele agricole, pentru a crește puterea de piață slabă a producătorilor; cooperativele de lucrători pentru a oferi oportunități membrilor să auto-gestioneze propriile afaceri. Societățile de ajutor reciproc au fost înființate de către lucrători și comunități pentru a oferi asigurări și asistență comună. Prin satisfacerea nevoilor membrilor lor, cooperativele au contribuit la îmbunătățirea calității vieții unor segmente ale societății - adesea dezavantajate. Multe politici publice de protecție socială au fost stabilite datorită invenției pionieristice și experimentării cooperativelor. Instituțiile bunăstării au fost inițial dezvoltate de către societățile de ajutor reciproc și de societățile cooperative. Totuși, de la începutul secolului XX cele mai multe servicii sociale și de sănătate din Europa au fost preluate de către autoritățile guvernamentale drept parte a procesului de construire a statelor bunăstării. Astfel, aceste servicii au fost scoase de sub controlul cooperativelor și societăților de ajutor reciproc și au început să fie finanțate din fonduri publice și oferite prin legăturilor cetățenilor. Această tendință nu s-a dovedit însă a fi unidirecțională, deoarece până la sfârșitul secolului XX noi cooperative jucau un rol tot mai important în furnizarea de servicii în multe țări europene.

Dovezi istorice arată nu doar că societățile cooperative supraviețuiesc mai bine crizelor decât alte tipuri de întreprinderi, dar, de asemenea, că reușesc cu mai mult succes să abordeze efectele crizelor. Istoria cooperativelor de consum britanice în timpul secolului XIX este una de creștere susținută, care a fost doar marginal verificată de impactul recesiunilor periodice (Birchall, 2012). În timpul Marii Crize din anii 1930, cooperativele de energie electrică și de telecomunicații au ajutat la transformarea economiei rurale din Statele Unite ale Americii. În timpul anilor 1960, o mișcare cooperatistă a fost creată în New York pentru a oferi casă unui număr de 27000 familii (Birchall și Hammond Ketilson, 2009). În timpul restructurării radicale a anilor 1970, cooperativele de lucrători din Europa au crescut în număr și au demonstrat o rată de eșec mai mică decât firmele pentru-profit. Criza actuală a oferit în continuare dovezi în ceea ce privește punctele forte și capacitate de rezistență a cooperativelor.

2.2.

Dimensiunea sectorului cooperatist

Pentru a înțelegem mișcarea cooperatistă, este necesară o estimare realistă a dimensiunii globale a acestui sector.

Din mărturiile disponibile, este evident că organizațiile cooperatiste joacă un rol economic semnificativ. Doar pentru a menționa câteva date, Organizația Națională a Țărilor Unite estima în 1994 că mijloacele de trai ale aproximativ 3 miliarde de oameni - jumătate din populația lumii - au devenit mai sigure prin intermediul întreprinderilor cooperatiste (ICA, 2012). În toată lumea, există de trei ori mai mulți membri proprietari de cooperative decât acționari individuali în firme aflate în proprietatea investitorilor, iar în țările BRIC aflate în rapidă dezvoltare sunt de patru ori mai mulți membri ai cooperativelor decât acționari direcți (Mayo, 2012). Asocierea combinată în cooperative reprezintă între 800 de milioane (ICA, 2012) și 1 miliard de oameni (Worldwatch Institute, 2012). Potrivit ICA, cooperativele sunt active în toate țările, iar importanța lor este deosebit de semnificativă în comunitățile sărace.

Precum au reflectat și prezentările de la conferința EURICSE, cooperativele sunt proeminente în mai multe sectoare. În Europa, cooperativele agricole au o cotă de piață cumulată de aproximativ 60 la sută în prelucrarea și comercializarea de produse agricole și o pondere estimată la 50 la sută în furnizarea de materii prime. În SUA, cooperativele au o cotă de piață de aproximativ 28 la sută în prelucrarea și comercializarea produselor agricole și de 26 la sută în furnizarea de materii prime (Valentinov et al., 2012).

În toată lumea există aproximativ 53.000 cooperative și uniuni de credit. În Europa există circa 4.200 de bănci cooperatiste de credit cu 63.000 de sucursale. Aceste bănci cooperatiste au 50 de milioane de membri (aproximativ 10 la sută din populația continentului), 181 milioane de clienți, 5,65 miliarde de euro active, o cotă de piață medie de circa 20 la sută și angajează aproximativ 780.000 de persoane (V. Zamagni, 2012).

În sectorul comerțului cu amănuntul european, 3.200 de cooperative de consum angajează 400.000 de oameni și au 29 de milioane de membri, 36.000 puncte de vânzare și o cifră de afaceri de 73 miliarde de euro.

În ceea ce privește utilitățile, prezența cooperativelor este destul de importantă în Statele Unite ale Americii, unde aproape 1.000 de cooperative de electricitate controlează 40 la sută din liniile de distribuție a energiei electrice naționale, care acoperă 75 la sută din teritoriul țării și deservește 37 milioane membri și familii ale acestora (V. Zamagni, 2012). Cooperativele joacă un rol major în gestionarea aprovizionării cu apă în Argentina și în Bolivia, unde o mare cooperativă urbană servește în jur de 700.000 de clienți (Mori, 2012).

Lucrătorii au organizat cooperative într-o gamă largă de industrii. În Italia, există mai mult de 25.000 de cooperative de lucrători (Pérotin, 2012). În Spania, în jur de 14.000 de noi cooperative au fost constituite între 1998 și 2008, din care 75 la sută cooperative de lucrători (Diaz-Foncea, 2012). Distribuția sectorială a acestor cooperative tinde să varieze de la o țară la alta: în Franța, multe cooperative de lucrători operează în industria prelucrătoare și de construcții și un număr mai mic în domeniul serviciilor; comparativ cu întreprinderile aflate în proprietatea investitorului, în Uruguay este o situație

inversă, o proporție mai mică se află în producție și o proporție mai mare în domeniul transporturilor și serviciilor (Pérotin, 2012).

Potrivit Federației Internaționale de Asigurări de Cooperare reciprocă, 25% din piața mondială a asigurărilor în 2008 era reprezentată de cooperative, 44% în Germania, 39% în Franța, 38% în Japonia, și, respectiv, 30% în SUA și Canada (V. Zamagni, 2012).

Cooperativele sociale, care sunt deosebit de răspândite în unele țări europene și în Canada, sunt o nouă formă de cooperativă care își propune în mod explicit să consolideze beneficii colective. Ca tipologie, cooperativa socială este poziționată între cooperativa tradițională și organizația non-profit și în general combină implicarea unei pluralități de părți interesate (membrii cooperatori) cu urmărirea obiectivelor de interes general. În Italia, unde acest tip de cooperare este cel mai dezvoltat, cooperativele sociale au devenit de-a lungul ultimelor două decenii actori-cheie în sistemul de protecție socială. De când au fost create, cooperativele sociale din Italia au înregistrat o rată de creștere anuală medie variind între 10 și 20 la sută. În 2008 existau 13.938 cooperative sociale, angajând aproximativ 350.000 de muncitori, implicând 35.000 de voluntari și servind 4.500.000 utilizatori (Andreas et al., 2012).

Spre deosebire de convingerile convenționale, cercetări recente demonstrează că există cooperative într-o gamă largă de industrii. În plus, în unele țări acestea sunt mai mari decât alte întreprinderi și pot fi chiar mai bine capitalizate. Studiile empirice recente arată că nivelurile de ocupare în cooperative par mai stabile decât în firmele deținute de investitori: firmele convenționale au tendința de a regla nivelul de ocupare, în timp ce cooperativele de lucrători reglează plata, protejând astfel ocuparea forței de muncă (Pérotin, 2012).

Rezumând, contribuția cooperativelor în formarea veniturilor și ocuparea locurilor de muncă este în ansamblu importantă, chiar dacă nu este omogenă. În ciuda crizei și a procesului de demutualizare din ultimele două decenii care au condus multe cooperative să fie transformate în firme aflate în proprietatea investitorilor, cooperativele nu sunt în contracte.

2.3.

Impactul economic al cooperativelor

Așa cum a fost subliniat de către mai mulți prezentatori în cadrul Conferinței EURICSE, evaluarea impactului economic al cooperativelor trebuie să fie extinsă dincolo de restricții parametrice cantitative. Pentru a înțelege mai bine rolul cooperativelor, trebuie acordată o atenție deosebită contribuției aduse de aceste instituții la funcționarea de ansamblu a sistemelor economice.

Cooperativele contribuie în cel puțin cinci moduri. În primul rând, ele joacă un rol deloc marginal în reducerea șecurilor pieței, ameliorând astfel funcționarea sistemului economic și bunăstarea unor mari grupuri de oameni (Hansmann, 1996). Această contribuție provine din caracteristicile lor distinctive, referitoare la normele de proprietate și de guvernare ale cooperativelor. Coexistența unei pluralități de întreprinderi care au structuri de proprietate diferite și urmăresc obiective diverse contribuie la creșterea competitivității pe piață, care la rândul său oferă mai multe opțiuni consumatorilor, ajută la prevenirea formării de monopoluri, scade prețurile produselor cu amănuntul, oferă oportunități pentru inovare și totodată limitează informațiile asimetrice.

În al doilea rând, cooperativele joacă un rol-cheie în stabilizarea economiei, în special în sectoarele caracterizate de un nivel considerabil de incertitudine și volatilitate a prețurilor, cum ar fi finanțele și agricultura. Băncile cooperatiste din Europa și uniunile de credit din America de Nord sunt considerate drept o influență stabilizatoare asupra sistemului bancar (Birchall, 2012). Cum demonstrează și dovezile istorice din timpul recesiunilor precedente, rolul stabilizator al cooperativelor este esențial în perioade de criză. Mai mult decât atât, prezența cooperativelor îmbunătățește capacitatea societăților de a răspunde schimbărilor incerte în viitor.

În al treilea rând, cooperativele contribuie la menținerea producției de bunuri și servicii aproape de nevoile oamenilor pe care îi servesc. Cooperativele furnizează bunuri și servicii de multe ori inovatoare, care răspund nevoilor specifice ale membrilor lor, mai degrabă decât ratării de maximizare a profitului. De multe ori, cooperativele produc bunuri și servicii cu un nivel de profitabilitate scăzut și nesigur, sau chiar negativ, pe care întreprinderile deținute de investitori nu sunt interesate în a le furniza, iar autoritățile publice nu sunt în măsură să le furnizeze. Servicii cu rentabilitatea scăzută sau negativă includ prestațiile sociale, sanitare, educaționale și alte servicii personale sau comunitare. În cazurile de rentabilitate negativă, cooperativele reușesc să își acopere costurile (atingând pragul de rentabilitate) prin atragerea de resurse adiționale – precum munca voluntară și donațiile – sau prin implementarea politicilor de discriminare a prețurilor. Mărturiile din experiența cooperativelor arată că munca voluntară și donațiile sunt deosebit de importante în faza de start-up în toate tipurile de cooperative, indiferent de contextul lor de funcționare.

În al patrulea rând, cooperativele tind să adopte o perspectivă pe termen lung, întrucât devin adesea active productive pentru comunitățile în care își desfășoară activitatea. Cooperativele sunt, în general, preocupate de bunăstarea generațiilor actuale și viitoare. În concordanță cu al treilea principiu ICA legat de participarea economică a membrilor, statutele multor cooperative alocă o parte din surplusuri unui fond de rezervă colectiv și indivizibil, care nu aparține membrilor individuali, ci trebuie să fie utilizat în beneficiul tuturor și al generațiilor viitoare. În unele țări, perspectiva pe termen lung a cooperativelor este încorporată în legi care obligă cooperativele să își imobilizeze o parte din surplusul lor anual, ceea ce înseamnă că o parte din activele și profiturile lor trebuie să fie utilizate pentru promovarea intereselor comunității.

În al cincilea rând, cooperativele contribuie la o distribuție mai echitabilă a veniturilor. Întrucât cooperativele sunt create pentru a satisface nevoile membrilor lor și nu sunt concepute pentru a acumula profituri, acestea au tendința de a redistribui resursele lor fie angajaților, prin creșterea salariilor sau ocupării forței de muncă, fie consumatorilor, prin practicarea unor prețuri mai mici.

2.4.

Valoarea socială a cooperativelor

Încă de la înființarea lor, cooperativele au fost nu doar instituții economice, ci și actori sociali în mod explicit dedicați rezolvării problemelor care afectează comunitățile locale sau grupurile de stakeholder (părți interesate) în nevoie.

Rolul social al cooperativelor este adesea evident, dar este rareori analizat sistematic. Impactul social al cooperativelor este mai mult decât o caracteristică suplimentară sau o externalitate: este o valoare adăugată în mod voluntar generată și este o parte integrantă a funcționării cooperativei.

Cu toate acestea, impactul social benefic generat de cooperative variază în funcție de tipul de cooperativă, context, precum și de intervalul de timp. Pe lângă particularitățile regionale și sectoriale, trebuie reamintit faptul că aceste organizații au reprezentat adesea un răspuns instituțional la situații de extremă necesitate care amenințau viața oamenilor obișnuiți și că s-au format datorită acțiunii comune a unui grup social împărțind o identitate colectivă (Defourny și Nyssens, 2012). Scopul cooperativelor timpurii diferă în funcție de principalul grup țintă implicat: în Marea Britanie, acesta a fost cel al consumatorilor; în Franța, cel al artizanilor, iar în Germania, cel al agricultorilor, al artizanilor urbani și al comercianților (Münkner, 2012). Funcția socială a cooperativelor se reflectă în ideea lui Raiffeisen de creștinism de acțiune, în ideea lui Schulze-Delitzsch de auto-ajutorare, în cea a Pionierilor Rochdale referitoare la emanciparea lucrătorilor, precum și în ideea lui Victor Huber de auto-educare activă.

Dovezi istorice demonstrează că în comparație cu întreprinderile aflate în proprietatea investitorilor, soluțiile cooperatiste sunt mult mai inclusive și mai orientate spre promovarea obiectivelor de interes general, cu un impact benefic asupra bunăstării colective. Cooperativele financiare de multe ori au ca scop depășirea excluziunii financiare; cooperativele de consum garantează furnizarea de produse de bază, asigurând astfel supraviețuirea unor întregi gospodării; cooperativele agricole sunt principalul instrument instituțional prin care fermierii independenți răspund la puterea de piață deținută de marii retailerși caută să mențină rolul lor de producători și protectori ai economiilor locale.

Inițiativa cooperatiste timpurii erau puternic înrădăcinate într-o "conștiință colectivă", care căuta să îmbunătățească bunăstarea comunităților (Defourny și Nyssens, 2012). Cu toate acestea, peste ani cooperativele au devenit extrem de diversificate, în funcție de locație și domeniul de funcționare. În țările în care piețele sunt mai dezvoltate, cooperativele au slăbit angajamentul lor social și, în unele cazuri, au evoluat în forme antreprenoriale care diferă de întreprinderile aflate în proprietatea investitorilor datorită drepturilor de proprietate, mai degrabă decât prin obiectivele lor sociale. În unele țări, inclusiv multe din America Latină, cooperativele au evoluat în întreprinderi orientate spre comunitate. Noi tipuri de cooperative cu scop social declarat au fost înființate în ultimele decenii, iar multe dintre aceste societăți operează în domenii de activitate noi. Cooperativele sociale, de exemplu, sunt puternic înrădăcinate în forme de conștiință colectivă, cum ar fi necesitatea de a promova dreptatea socială, protecția mediului și sprijinirea integrării sociale și profesionale a persoanelor dezavantajate. În cooperativele sociale, beneficiile colective nu sunt pur și simplu induse de activitatea economică, ci mai degrabă, ele sunt un element-cheie, motivând membrii să se angajeze în întreprinderea activităților (Defourny și Nyssens, 2012).

Declarația privind Identitatea și Principiile Cooperatiste adoptată de către ICA în 1995 include un al șaptelea principiu, "preocuparea pentru comunitate", care articulează și revitalizează dimensiunea socială a diferitelor tipuri de cooperative (MacPherson, 2012). Încorporarea acestui principiu a fost conceput pentru a contracara tendința cooperativelor de a sublinia beneficiile economice ale asocierii, care sunt legate de distribuirea surplusului proporțional cu participarea membrilor, accentuând impactul

social. Confirmând conexiunea cooperativelor cu comunitățile lor, acest principiu evidențiază două trăsături distinctive: atenția cooperativelor pentru consecințele sociale ale activităților lor și responsabilitatea și grija lor pentru comunitățile în care își desfășoară activitatea. La rândul său, angajamentul cooperatist față de comunitate este de așteptat să genereze avantaje competitive, așa cum arată și experiența cooperativelor de credit, care își derivă puterea din înrădăcinarea lor locală și implicarea în comunitate. Mai mult decât atât, având în vedere obiectivele cooperativelor și structurile lor participative, acestea au o capacitate intrinsecă de a răspunde provocărilor comunitare prin crearea de noi întreprinderi într-o gamă largă de domenii (MacPherson, 2012).

Orientarea socială a cooperativelor generează mai multe efecte benefice. În primul rând, datorită înrădăcinării lor locale, care este facilitată de participarea unei pluralități de părți interesate, inclusiv a membrilor, beneficiarilor și a lucrătorilor, cooperativele contribuie la consolidarea capitalului social și la consolidarea relațiilor de încredere în cadrul comunităților. Cooperativele pot fi, prin urmare, considerate drept instrumente eficiente pentru dezvoltarea atitudinilor civice și astfel generatoare de virtuți sociale (Dasgupta, 2012). Influența pozitivă pe care cooperativele o au asupra coeziunii sociale rezultă din capacitatea lor de a instituționaliza reguli cheie care asigură realizarea de tranzacții reciproc avantajoase. Cooperativele sunt caracterizate printr-o afecțiune reciprocă care decurge din împărtășirea de utilități interdependente de către membrii cooperatori, iar membrii tind să aibă o dispoziție pro-socială, deoarece au un obiectiv comun, care de multe ori coincide cu binele comun. Mai mult decât atât, întrucât acestea oferă stimulente membrilor pentru a-și ține promisiunile, cooperativele pot fi considerate instituții care traduc acordul informal dintre oamenii care-și pun în comun resursele într-un contract. Cooperativele pot fi, prin urmare, considerate un implementator extern de comportamente orientate social (Dasgupta, 2012).

În al doilea rând, protejând veniturile și ocuparea forței de muncă, cooperativele ajută la rezolvarea problemelor care altfel ar rămâne o responsabilitate a politicilor publice. Cooperativele au demonstrat capacitatea de a crea și de a păstra locurile de muncă în condiții de piață deteriorate mai bine decât întreprinderile aflate în proprietatea investitorului. Procurarea de acțiuni de către lucrători este în creștere în unele țări, ca reacție a angajaților preocupați de pierderea locurilor de muncă. Așa cum au demonstrat preluările recente din mai multe țări, cooperativele pot salva locuri de muncă atunci când apare o criză profundă (Pérotin, 2012). Este tot mai mult recunoscut faptul că șomajul are efecte mai diverse decât consecințele sale strict economice, în special asupra sănătății. În cazul în care cooperativele de lucrători creează sau păstrează locuri de muncă pentru angajații lor, au, de asemenea, efecte pozitive asupra cheltuielilor publice și a sănătății în comunitățile lor. În plus, atunci când cooperativele completează furnizarea de servicii publice de asistență socială prin oferirea de servicii noi care acoperă golurile și nevoile, acestea creează noi locuri de muncă.

În al treilea rând, cooperativele nu se limitează la crearea de oportunități de angajare; de multe ori ele privilegiază lucrătorii defavorizați, excluși sau expuși riscului de excludere de pe piața muncii. În unele țări, cooperativele favorizează în mod explicit lucrătorii discriminați de către întreprinderile aflate în proprietatea investitorilor și le oferă o formare adecvată la locul de muncă pentru a îi ajuta să își depășească dezavantajele (Defourny și Nyssens, 2012).

Beneficiile sociale generate de cooperative sunt rareori luate în considerare de către analizele de impact care compară performanța diferitelor tipuri de întreprinderi, întrucât aceste analize se bazează de obicei pe criterii de eficiență înguste. Cele mai multe dintre aceste comparații favorizează firmele aflate în proprietatea investitorilor, deoarece nu iau în considerare obiectivele sociale, rezultatele intrinseci și beneficiile colective generate de cooperative. Această abordare este nu doar incorectă epistemologic, dar, de asemenea, incapabilă de a dezvolta politici adecvate (S. Zamagni, 2012).

3

Obstacole în calea dezvoltării cooperativelor

Cooperativele se confruntă adesea cu obstacole severe care le împiedică dezvoltarea. Aceste obstacole sunt generate de cadre juridice slabe, de politici și legi de reglementare a pieței inadecvate și de practici manageriale slab dezvoltate adoptate de către cooperative.

3.1.

Legislația cooperativelor

În timp ce reglementarea firmelor pentru-profit este relativ uniformă în diferite țări, legislația cooperativelor variază foarte mult și, în unele țări, nici nu există o legislație specifică. Aceste diferențe sunt greu de înțeles, având în vedere efortul consistent la nivel internațional pentru promovarea unei concepții comune a valorilor și principiilor cooperatiste, așa cum a subliniat Declarația ICA privind Identitatea Cooperatistă din 1995, document oficial recunoscut de ONU în 2001 și de Organizația Internațională a Muncii (OIM) în 2002 (Münkner, 2012). Această lipsă de uniformitate are două implicații principale: în primul rând, subminează sau limitează vizibilitatea și utilizarea formei de proprietate specifică cooperativei; în al doilea rând, împiedică internaționalizarea întreprinderilor cooperatiste și slăbește potențialele interacțiuni dintre cooperative cu sediul în țări diferite.

Legislația cooperativelor de multe ori tinde să fie restrictivă, mai degrabă decât tolerantă ori permisivă. În unele țări, legislația limitează sectoarele în care cooperativele pot opera, precum și scopul activităților care pot fi desfășurate de către membri. Obstacole suplimentare sunt instaurate prin stabilirea unui număr minim elevat de membri sau de active necesare pentru înființarea unor cooperative. Mai mult, în special în țările în care cooperativele sunt încă clasificate drept entități non-antreprenoriale, există limitări în ceea ce privește scopul și forma activităților antreprenoriale.

Recunoașterea scăzută de care beneficiază în general cooperativele a determinat ca unele legislații naționale să permită sau să favorizeze demutualizarea cooperatistă. Acest lucru a avut loc, de exemplu, acolo unde legea permite transformarea societăților de ajutor reciproc și cooperativelor în firme pentru-profit, cu riscul ca alegerile de transformare să fie induse de către membrii oportuniști sau manageri interesați mai ales să preia controlul asupra activelor acumulate de cooperative.

3.2.

Reglementările pieței

Cooperativele pot fi împiedicate să-și exploateze pe deplin avantajele lor competitive prin reglementările pieței ei. În timp ce în unele cazuri, reglementările pieței sunt neutre sau chiar favorabile cooperativelor, în altele, normele de concurență pot limita dezvoltarea cooperativelor. Conferința EURICSE a evidențiat mai multe exemple ale reglementărilor de piață care au avut efecte negative.

Când este proiectată fără a lua în considerare specificitățile cooperativelor, reglementarea piețelor financiare împiedică dezvoltarea întreprinderilor cooperatiste din sectorul de credit. Standardele internaționale de contabilitate și normele financiare internaționale, cum ar fi Acordurile de la Basel, limitează dezvoltarea și creșterea cooperativelor întrucât impun sisteme de capitalizare, de gestionare a lichidităților și mecanisme de guvernare care nu reușesc să ia în considerare particularitățile modelului cooperatist (Grillo, 2012). Un eșec în a recunoaște natura specifică a cooperativelor poate genera costuri de reglementare disproporționate asupra băncilor cooperative și pot reduce accesul la credite întreprinderilor mici și gospodăriilor (Ferri, 2012).

În mod similar, în sectorul utilităților publice, autoritățile antitrust pot încerca să apere utilizatorii împotriva puterii de piață a furnizorilor prin impunerea unor norme și constrângeri care generează costuri suplimentare. Aceste norme presupun existența doar a întreprinderilor aflate în proprietatea investitorului. Cu toate acestea, atunci când sunt implicate și cooperativele, unele dintre aceste reguli și constrângeri sunt redundante și generează costuri inutile, deoarece utilizatorii sunt deja protejați de forma de proprietate cooperatistă. O situație similară apare în sectorul serviciilor de interes general. Cooperativele pot fi deteriorate prin procese inechitabile de contractare a prestării unor astfel de servicii atunci când sistemul de contractare se bazează pe criterii care nu iau în considerare diferențele intrinsece dintre cooperative și întreprinderile deținute de investitori.

3.3.

Politici de sprijinire

Cooperativele beneficiază în mod normal de politici publice proiectate cu scopul de a sprijini înființarea și consolidarea inițiativelor antreprenoriale. Întrucât uneori sunt introduse măsuri speciale pentru sprijinirea cooperativelor, există o convingere larg răspândită conform căreia cooperativele sunt favorizate în comparație cu întreprinderile aflate în proprietatea investitorului. Aceasta este o concluzie simplistă. Într-adevăr, politicile de sprijin îndreptate către cooperative sunt adesea slabe, contradictorii, sau controversate.

În unele țări, politicile refuză cooperativelor statutul deplin de "întreprindere", refuzându-le astfel beneficiile prevăzute firmelor pentru-profit. De exemplu, subvențiile de angajare sunt uneori refuzate membrilor sau angajaților cooperativelor. În alte țări, legislația impune obligații împovărătoare

cooperativele, care nu se aplică firmelor deținute de investitori. Acest lucru se întâmplă, de exemplu, atunci când cooperativele trebuie să respecte normele de imobilizare a activelor, dar nu se califică pentru a primi beneficii fiscale în numele concurenței ei. Cooperativele de multe ori nu au dreptul la stimulentele și avantajele fiscale acordate organizațiilor non-profit, deși acestea urmăresc aceleași obiective sociale și de interes general.

3.4.

Practici de management și de guvernare

Cooperativele se confruntă cu numeroase provocări, întrucât urmăresc performanță economică în timp ce încearcă să rămână fidele valorilor și principiilor fondatoare. Cooperativele trebuie să lupte pentru a adopta practici de management și de contabilitate care reflectă etica lor.

Practicile manageriale ainstream sunt de multe ori inadecvate pentru gestionarea cooperativelor. Lipsa unor programe educaționale și de formare profesională adaptate nevoilor cooperativelor conduce managerii spre adoptarea unor practici și instrumente incompatibile cu misiunea cooperativelor. În timp ce cooperativele au crescut în număr și mărime în multe sectoare și și-au dovedit eficiența, managementul a rămas o zonă de slăbiciune (V. Zamagni, 2012). Copierea practicilor de la firmele deținute de investitori nu ține cont de potențialul cooperativelor de a dezvolta modele alternative mai eficiente și consecvente cu forma de proprietate cooperatistă.

Managementul slab are mai multe consecințe negative: încurajează cooperativele să imite practicile firmelor pentru-profit; împiedică cooperativele din a-și exploata avantajele lor cheie, în special cele care rezultă din angajamentul puternic și activ al membrilor; stimulează demutualizarea de către membri și manageri oportuniști.

Lipsa practicilor de gestiune coerente apare mai ales atunci când cooperativele cresc în dimensiune și atunci când crește eterogenitatea intereselor membrilor. În principiu, această problemă ar putea fi gestionată prin intermediul unor strategii inovatoare de guvernare. Cu toate acestea, cooperativele sunt adesea blocate între tendințele izomorfe și soluțiile de guvernare ideologice. Astfel, experimentarea unor strategii inovatoare poate fi împiedicată de acceptarea pasivă a unui model exclusiv de guvernare prin adunări generale și consilii de administrație alese pe baza principiului "un cap, un vot" (Hansmann, 2012). În același timp, experiența empirică demonstrează că există diferite strategii de guvernare prin care cooperativele pot fi gestionate iar costurile de proprietate reduse, chiar și atunci când sunt în joc interese eterogene. Cu toate acestea, aceste strategii inovatoare au fost rareori analizate în profunzime și formalizate și, prin urmare adoptarea lor nu a fost extinsă.

Prezentatorii de la Conferință au oferit exemple ale acestor procese. Studiul de caz Mondragón și cel al băncilor cooperative în Finlanda au arătat că adaptarea instituțională este un factor important pentru asigurarea succesului. Datorită capacității lor de a se adapta la condițiile în schimbare prin crearea unor soluții de guvernare inovatoare, ambele grupuri cooperative și-au demonstrat capacitatea de a prospera și în același timp de a răspunde presiunilor de a susține democrația (Jones și Kalmi, 2012).

4

Interpretarea cooperativelor

Pentru a depăși obstacolele identificate și pentru a consolida impactul economic și valoarea socială a cooperativelor, un nou cadru de interpretare este necesar. Un obiectiv important al Conferinței EURICSE a fost de a pune în lumină evoluțiile teoretice care pot ajuta explicarea naturii și rațiunii de a fi a întreprinderi cooperatiste. Prezentatorii au identificat atât limitările interpretărilor convenționale cât și recente inovații teoretice.

4.1.

Limitările teoriei economice convenționale

În ciuda adoptării unor abordări analitice diferite, toți prezentatorii de la Conferință au fost de acord asupra necesității de a contesta convingerea larg răspândită conform căreia cooperativele sunt în general mai puține eficiente decât întreprinderile aflate în proprietatea investitorului. Mai mulți invitați au contestat ipotezele inadecvate ale teoriilor convenționale în ceea ce privește nu numai cooperativele, dar, de asemenea, marile sisteme economice și sociale.

O atenție deosebită a fost acordată unor trei limitări ale teoriilor existente. Prima presupune că principala condiție a eficienței constă în specializarea sarcinilor care decurg din diviziunea muncii. Economistii, în general, presupun că ori de câte ori diviziunea socială a muncii este maximizată, specializarea agenților poate fi consolidată și nivelul maxim al producției permise de tehnologie este atins. Această presupunere nu ia în considerare surplusurile de eficiență care pot rezulta din cooperarea dintre agenții care desfășoară aceeași activitate, mai degrabă decât specializându-se în sarcini specifice.

A doua limitare constă în presupunerea că piețele competitive și contractele sunt instituțiile sociale cele mai eficiente pentru coordonarea agenților independenți, specializați și raționali. O ipoteză încorporată suplimentară este cea conform căreia competitivitatea caracterizează în mod natural piețele și poate fi atinsă prin reglementări adecvate. Cu toate acestea, în multe cazuri, piața nu este și nici nu poate fi pe deplin competitivă și prin urmare, piața nu este în măsură să genereze maximul de bunăstare socială. În aceste condiții, posibilitățile de a recurge la piață sunt limitate structural.

Cea de-a treia limitare este presupunerea că agenții economici sunt pe deplin raționali și auto-interesați, și că astfel, aceștia pot fi caracterizați printr-o funcție de utilitate cu un singur factor determinant exclusiv: maximizarea venitului net generat de participarea lor în orice tip de activitate

economică. Această simplificare nu este în măsură să explice comportamentul real al agenților care nu sunt, de obicei, motivați și numai de recompense monetare. Mai mult decât atât, nu este în măsură să explice de ce au loc tranzacții chiar și atunci când nu este atins câștigul monetar maxim posibil. Există două motive importante datorită cărora aceste tranzacții pot apărea. Primul constă în faptul că decizia de a lua parte la o activitate economică rezultă din motive auto-interesate, altele decât recompense monetare. Astfel de recompense includ, de exemplu, stabilizarea veniturilor în timp în cadrul cooperativelor de lucrători și oportunitatea de a vinde mărfuri la prețuri echitabile în cooperative agricole în condiții temporale variabile. Al doilea motiv constă în faptul că agenții nu sunt conduși și numai de motivații auto-interesate, dar, de asemenea, de motivații pro-sociale, cum ar fi reciprocitatea, angajamentele morale, sau preferințele referitoare la proces care pune în umbră sau sunt combinate cu motivațiile auto-interesate. O vedere mai largă a naturii individului a fost dezvoltată de către economiștii comportamentaliști, care au evidențiat capacitatea umană de a coopera bazată pe o "reciprocitate puternică" (Ben-Ner și Ellman, 2012; S. Zamagni, 2012).

Nu este surprinzător faptul că aceste concluzii care decurg din aplicarea teoriilor care nu țin cont de limitele abordării mainstream sunt discutabile și incompatibile cu funcționarea reală a cooperativelor. Un exemplu este "răspunsul pervers al ofertei" care se presupune a avea loc în cooperativele de lucrători – adică se așteaptă ca aceste cooperative să reducă numărul de angajați și atunci când prețurile cresc. Studii empirice recente arată că organizațiile cooperatiste nu prezintă niciun "răspuns pervers al ofertei" la schimbările în prețul produselor sau la șocurile cererii. Mai degrabă acestea arată că întreprinderile cooperative tind să favorizeze crearea și stabilitatea de locuri de muncă în măsură mai mare decât firmele conventionale (Pérotin, 2012). O condiție similară există în ceea ce privește presupusa ineficiență structurală a cooperativelor datorată așteptatului comportament de tipul "pasagerului clandestin" al lucrătorilor necontrolați. Această interpretare nu ține cont de rolul de motivații ilor intrinseci, care de multe ori sunt factori-cheie care influențează decizia de a se alătura cooperativelor.

Rezumând, interpretările bazate pe presupuneri nesigure nu sunt o bază adecvată pentru înțelegerea rațiunii de a fi a întreprinderilor cooperatiste.

4.2.

Noi dezvoltări teoretice

Pentru a înțelege rațiunea de a fi a cooperativelor este necesară considerarea schimburilor de piață doar ca unul dintre posibilele mecanisme de coordonare generând beneficii colective. În conformitate cu această ipoteză împărtășită în mare măsură de economiști, particularitatea pieței este capacitatea sa de a gestiona eficient schimburile atunci când toate persoanele participante obțin beneficii echitabile prin rearanjarea distribuției de bunuri sau sarcini între ele.

Într-adevăr, mecanismele alternative bazate pe ierarhie sau cooperare pot genera, de asemenea, beneficii colective. Potrivit teoriei economice convenționale, atât agențiile publice cât și întreprinderile private care se bazează pe o combinație de astfel de mecanisme par a fi instituții sociale mai eficiente ori de câte ori piața falimentează. Cu toate acestea, un pas cheie este acela de a recunoaște faptul că

nu toate întreprinderile împărtășesc aceleași caracteristici. Ambele - agenții publice și întreprinderi aflate în proprietatea investitorilor - se bazează în principal pe ierarhie. În plus, întreprinderile pentru-profit sunt în mare parte organizate în funcție de relațiile contractuale care reproduc rațiunea schimburilor comerciale. Într-adevăr, întreprinderile aflate în proprietatea investitorului pot fi considerate drept "piețe aflate în proprietate privată", în care interacțiunile dintre agenți economici sunt bazate pe schimburi monetare și auto-interesate (Heath, 2006). Drept consecință, întreprinderile aflate în proprietatea investitorului deseori au tendința de a se uita în aceleași condiții ca și piețele.

Spre deosebire de întreprinderile aflate în proprietatea investitorilor, cooperativele se bazează în principal pe cooperarea voluntară. Posibilitatea de a exploata mecanismele de cooperare permite, în condiții specifice, generarea de avantaje competitive, în funcție de tipul de tranzacții care au loc. Cooperativele au avantaje specifice în special atunci când coordonarea nu poate fi realizată exclusiv prin comportamente economice și egoiste. Există într-adevăr, câteva situații în care câștigurile colective pot fi realizate cu condiția ca agenți sociali să aibă încredere unii în alții, să adopte comportamente de cooperare, mai degrabă decât - sau în plus de cele - auto-interesate și să activeze motivații și comportamente orientate spre ceilalți sau bazate pe reciprocitate. Când acordurile inter-temporale generează câștiguri mai mari decât cele care provin din alte aranjamente, cooperativele pot întreprinde avantajele economiilor de scară; această situație apare, de exemplu, în cooperativele agricole. Atunci când apare gruparea riscurilor unui număr mare de membri, societățile mutualiste și cooperativele de asigurare reușesc să realizeze soluții mai eficiente decât schimburile de piață. Atunci când eficiența presupune că agenți "spun adevărul", cooperativele pot gestiona în mod eficient transmiterea de informații. În cele din urmă, în cazul în care bunurile și serviciile produse sunt caracterizate de externalități pozitive care nu pot fi internalizate datorită imposibilității de a transfera beneficiarilor valoarea totală a produselor prin sistemul de prețuri, cooperativele au un avantaj de eficiență.

Toate aceste situații sunt larg răspândite și în consecință, există un spațiu mare de acțiune pentru cooperativele de diferite tipuri, inclusiv cele care urmăresc în mod explicit obiectivele sociale.

Această interpretare a diversificării instituțiilor economice implică faptul că trăsăturile distinctive ale cooperativelor în ceea ce privește mecanismele de coordonare sunt esențiale. Aceste caracteristici includ indivizibilitatea rolurilor economice și non-economice ale cooperativelor, principiile care ghidează acțiunea de cooperare, precum și constrângerile legale sub care operează cooperativele. Toate aceste caracteristici sunt în concordanță cu problemele specifice de coordonare cu care se confruntă cooperativele de diferite tipuri.

Această abordare a cooperativelor are patru implicații importante. Prima constă în avantajele de eficiență care caracterizează cooperativele în comparație cu schimburile de piață, cu întreprinderile aflate în proprietatea investitorului și cu instituțiile publice. În special, cooperativele își trag o serie de avantaje specifice de eficiență din ancorarea lor mai puternică în alte motivații decât propriul interes. În plus, cooperativele sunt de așteptat să fie mai puțin în obiectul "pasagerului clandestin", comparativ cu alte instituții. Resursa suplimentară a cooperativelor constă în motivațiile intrinseci ale membrilor, iar analizele de eficiență ar trebui să ia în considerare acest factor critic (S. Zamagni, 2012).

Cea de-a doua implicație se referă la viabilitatea cooperativelor. Cooperativele supraviețuiesc și prosperă în domenii în care se aplică alte mecanisme decât schimburile de piață, iar motivațiile diferite

de cele egoiste joacă un rol-cheie. Acesta este și cazul sectorului de credit, unde organizațiile bazate pe relații de încredere contribuie la îmbunătățirea schimbului de informații. Poate apărea, de asemenea, în sectorul agricol, unde cooperarea în rândul agricultorilor permite realizarea unor importante economii de scară în activități care nu sunt supuse diviziunii muncii (Valentinov et al., 2012). Alte exemple includ societățile mutualiste, care sunt eficiente în a împărtași riscul, și cooperative sociale, care sunt eficiente atunci când sunt generate externalități pozitive care nu pot fi internalizate.

O a treia implicație se referă la potențialul cooperativelor. În concordanță cu cadrul teoretic propus, cooperativele au un mare potențial de dezvoltare în jurul lumii. În țările în curs de dezvoltare există un interes considerabil pentru obținerea de beneficii colective din mecanisme de cooperare datorită nivelurilor scăzute ale veniturilor, a stării de subdezvoltare a schimburilor de piață, precum și a sistemelor de bunăstare limitate. În țările industrializate, există o cerere în creștere și diversificată pentru multe servicii, cum ar fi serviciile sociale și comunitare care sunt caracterizate de externalități pozitive.

Cea de-a patra implicație se referă la limitările întreprinderilor cooperative. Cooperativele au tendința de a-și pierde avantajele lor competitive în abordarea eşecurilor pieței de îndată ce acestea devin mai competitive. Cu toate acestea, evoluția spre competitivitate apare numai în anumite piețe și în condiții precise; într-adevăr, aceasta implică numai acele activități în cadrul cărora diviziunea muncii poate continua să crească și disfuncționalitățile pieței pot fi atenuate sau eliminate în mod semnificativ prin evoluția pieței în sine sau prin regulamente. Atunci când piețele devin mai competitive, cooperativele pot juca în continuare un rol cu condiția ca acestea să adopte strategii de marketing sau organizaționale care cresc valoarea adăugată a produselor lor.

În concluzie, decizia de a crea întreprinderi cooperatiste de diferite tipuri, supraviețuirea acestora, precum și contribuția lor în economie și în societate pot fi explicate prin avantajele pe care cooperativele le au față de firmele pentru-profit. Conferința EURICSE a clarificat două aspecte importante. În primul rând, dintr-o varietate de perspective, prezentatorii au contestat ideile conform cărora cooperativele sunt întreprinderi marginale, iar schimburile comerciale și firmele deținute de investitori sunt în mod inevitabil cele mai eficiente instituții sociale. Această idee se bazează foarte mult pe teorii care prezintă multe neajunsuri. În al doilea rând, constatările prezentatorilor au demonstrat fezabilitatea dezvoltării unui nou cadru teoretic mai consistent cu rezultatele analizelor istorice și empirice asupra cooperativelor.

Deși evoluții teoretice ulterioare sunt necesare, clarificarea acestor aspecte are implicații importante pentru cooperative la nivel operațional.

5

Trenduri și provocări

Viitorul prevede provocări majore pentru cooperative. Criza globală a demonstrat nu numai că organizațiile cooperatiste pot fi mai rezistente decât cele aflate în proprietatea investitorilor, dar, de asemenea, a pus în lumină defectele modelului predominant de organizare economică, centrat pe acțiunea a două tipuri de instituții: întreprinderi pentru-profit coordonate de piață și organizații publice bazate pe principiul autorității. Criza a confirmat incapacitatea firmelor pentru-profit de a asigura bunăstarea, în special atunci când schimburile sunt în imposibilitatea de a oferi beneficii ambele părți ale unei tranzacții. Mai mult decât atât, a arătat în mod explicit pe de o parte incapacitatea agenților publici de a se confrunta cu toate efectele piețelor și a firmelor pentru-profit, iar pe de altă parte de a satisface nevoile de creștere și diversificarea. Criza a arătat că politicile de privatizare bazate pe realocarea sarcinilor și rolurilor între firmele pentru-profit și agențiile publice nu este o soluție viabilă. Într-adevăr, strategia de liberalizare și privatizare extensivă care a fost urmată de majoritatea guvernelor naționale începând din anii 1980 a dus la rezultate nesatisfăcătoare. Aceste neajunsuri au condus la o creștere dramatică a inegalităților, la abuzul de resurse neregenerabile, precum și la creșterea incertitudinii și a sărăciei.

Gradul de conștientizare a limitelor unei organizații economice care supraevaluează comportamentele concurențiale și egoiste duce la adoptarea – chiar și de către firmele pentru-profit – a unor responsabilități sociale și strategii inovatoare de management care pun accentul pe colaborare. Nu este surprinzător faptul că un număr tot mai mare de observatori consideră extinderea diferitelor forme de cooperare ca o modalitate viabilă de ieșire din criză. Prin urmare, noi spații de dezvoltare au apărut atât pentru cooperativele tradiționale, cât și pentru noile forme.

Cooperativele tradiționale sunt de așteptat să joace un rol tot mai semnificativ în activitățile-cheie precum acordarea de credite și de locuințe, dar și sprijinirea agriculturii și crearea de locuri de muncă. Băncile cooperatiste și uniunile de credit ar trebui să continue să se dezvolte întrucât au dovedit a fi mai puțin riscante decât marile bănci corporatiste și au reușit să consolideze relațiile de încredere și să atragă noi clienți. Cooperativelor agricole vor deveni tot mai importante pentru asigurarea supraviețuirii agricultorilor și a producției agricole, dată fiind nevoia în creștere de produse alimentare ca urmare a creșterii populației. În plus, cooperativele agricole pot juca un rol important în asigurarea securității alimentare, protecției mediului, precum și promovării unui model de dezvoltare durabilă. În condițiile diminuării siguranței locului de muncă și ratelor de șomaj în creștere rapidă,

numeroasele exemple de noi cooperative de lucrători și cumpărarea acțiunilor de către lucrători sugerează că organizațiile cooperative pot juca un rol mai evident în salvarea și crearea de locuri de muncă.

În plus, există mai multe domenii noi în care potențialul cooperativelor este departe de a fi exploatat pe deplin. Acestea includ serviciile personale și, în special, cele sociale, educaționale și sanitare. Aceste servicii sunt caracterizate de o cerere tot mai diversificată în situațiile în care, pe de o parte, furnizarea publică a acestor servicii este limitată și în creștere în timp ce, pe de altă parte, calitatea ofertei private pentru-profit este variabilă și incertă. Considerații similare se aplică mutualităților care pot compensa scăderea acoperirii nevoilor de îngrijire a sănătății pe termen lung de către instituțiile de asigurări publice.

Un alt domeniu în expansiune este cel al serviciilor comunitare, inclusiv de gestionare a instituțiilor culturale, a resurselor de apă, de eliminare a deșeurilor, a transportului public, precum și a surselor regenerabile de energie. Toate aceste activități se caracterizează fie prin monopoluri naturale fie printr-o rentabilitate scăzută și nesigură. Întreprinderile cooperative sunt cele mai potrivite pentru furnizarea de servicii în aceste condiții, datorită apartenenței lor participative și modelelor de guvernare.

Un câmp tot mai mare de activitate pentru cooperative este instituționalizarea rețelelor de întreprinderi mici în afara sectoarelor tradiționale ale agriculturii și pescuitului. Cooperativele pot gestiona în mod eficient activități comune, inclusiv cercetarea și dezvoltarea de produse și pot promova extinderea piețelor și creșterea productivității și competitivității întreprinderilor membre.

Prezentatorii de la Conferință au oferit mai multe exemple de noi tipuri de cooperative și modalități inovatoare de organizare a cooperativelor tradiționale. Cu toate acestea, este clar faptul că schimburi de practici mai eficiente ar sprijini o mai bună învățare reciprocă și ar stimula o revigorare și consolidare a cooperativelor în jurul lumii.

6

Implicații pentru acțiune

Pentru a exploata pe deplin avantajele cooperativelor, anumite obstacole trebuie depășite. Prezentatorii de la Conferință au subliniat barierele care limitează dezvoltarea întreprinderilor

cooperatiste și au sugerat remedii. Propunerile lor pot fi rezumate în patru seturi de recomandări care vizează comunitatea de cercetare, autoritățile publice, mișcările cooperatiste, precum și donatorii internaționali.

6.1.

Introducerea reglementărilor și a politicilor de sprijinire adecvate

Primul set de recomandări se referă la adoptarea atât a unor regulamente coerente care să permită exploatarea avantajelor competitive ale cooperativelor, cât și a unor politici de sprijin care pot facilita start-up-ul, extinderea și consolidarea acestora.

În Europa, cooperativele s-au dezvoltat cel mai rapid acolo unde expansiunea lor nu a fost împiedicată de reglementări inadecvate, unde rolurile lor sunt pe deplin recunoscute, iar operațiunile lor nu au fost limitate la anumite sectoare (V. Zamagni, 2012). Pentru a dezvolta potențialul cooperativelor pe deplin, legislația privind cooperativele ar trebui să recunoască întru totul rolul cooperativelor și să fie suficient de flexibilă pentru a le permite să funcționeze în orice industrie în care se dovedesc utile (Hansmann, 2012). Aceasta include sectoarele care au fost în mod tradițional publice, care sunt de interes public, sau care beneficiază de fonduri publice. De asemenea, principiile de cooperare elaborate de către ICA ar trebui să fie interpretate într-un mod flexibil, sprijinind apariția unor noi forme de cooperare și practici de guvernare.

Cooperativele ar trebui să fie tratate în funcție de natura lor specială și să le fie garantat un mediu concurențial echitabil (Münkner, 2012). În mod similar, reglementarea piețelor ar trebui să fie în concordanță cu caracterul întreprinderilor cooperatiste și ar trebui să fie concepute pentru a maximiza câștigurile colective pentru societate. Această problemă trebuie să fie abordată în principal de către agențiile publice însărcinate cu responsabilități de reglementare a pieței.

Domeniile de acțiune necesare includ sprijinirea înființării unor noi cooperative, sprijinirea cooperativelor deja stabilite, precum și consolidarea capacităților în cadrul sectorului cooperatist. Politicile naționale ar trebui să se asigure că întreprinderile de tip cooperatist au acces la servicii antreprenoriale. În plus, guvernele naționale ar trebui să elaboreze politici coerente de sprijinire la toate nivelurile de guvernare. Având în vedere natura lor non-profit, cooperativele ar trebui să beneficieze de tratamente fiscale mai favorabile decât întreprinderile aflate în proprietatea investitorilor. Cu toate acestea, odată cu oferirea de pauze fiscale legitime și de beneficiile speciale, legislația specifică ar trebui să includă de asemenea obligații pentru cooperative pentru a preveni demutualizarea, cum ar fi normele de blocare a activelor. În acest context, mișcările cooperatiste pot juca un rol-cheie prin intermediul unor organizații umbrelă, federații, consorții, precum și prin dezvoltarea de fonduri ad-hoc de cooperare care să sprijine crearea de noi cooperative.

Mai mult, atât guvernele naționale, cât și cele locale și mișcările cooperatiste ar trebui să joace un rol-cheie în construirea unor punți între mișcările de cooperare în țările și regiunile care prezintă un sector bine dezvoltat (de exemplu, Uniunea Europeană și America de Nord) și cele din regiunile în care cooperativele încă nu beneficiază de o recunoaștere adecvată. Exemple valoroase de cooperare prolifică sunt proiectele promovate de mișcarea Raiffeisen, mișcarea Desjardins și mai multe consorții italiene de cooperative sociale (Borzaga et al., 2008) cu organizații din țări cu mișcări cooperatiste nou create.

6.2.

Dezvoltarea de practici de guvernare și de management coerente

Al doilea set de recomandări se referă la dezvoltarea unei culturi de management coerente care să încorporeze valorile și principiile cooperatiste. O conștientizare a membrilor mai puternică cu privire la caracteristicile intrinseci ale întreprinderilor de tip cooperativ ar trebui încurajată. Practică larg răspândită de a adapta gestionarea cooperativelor la cea specifică firmelor pentru-profit ar trebui să fie inversată. Pentru a exploata pe deplin caracteristicile specifice întreprinderilor cooperatiste și pentru a evita ca acestea din urmă să fie preluate de către întreprinderi pentru-profit în adoptarea unor comportamente de cooperare, ar trebui adoptate practici de management aflate în mai mare concordanță cu valorile și principiile cooperatiste. Mișcările cooperatiste și universitățile ar trebui să depună eforturi pentru a sprijini noi cercetări cu privire la practicile de management și modele de guvernare; de asemenea, ar trebui să caute să dezvolte abilitățile manageriale ale liderilor cooperatiști prin programe formative inovatoare și cursuri universitare bazate pe descoperirile recente.

Experiența cooperativelor din întreaga lume arată că cele mai înfloritoare cooperative tind să opereze împreună ca sisteme de întreprinderi - federații, consorții, grupuri - pentru a profita de avantajele de scară și pentru a oferi cooperativelor membre asistență tehnică, gestională, de marketing, de vânzare, servicii de instruire și management de proiect de calitate și la costuri reduse. Cu toate acestea, tendința cooperativelor de a crește în dimensiuni ar trebui atent evaluată. În economiile bazate tot mai mult pe cunoaștere, întreprinderile cele mai eficiente pot fi, într-adevăr, mici și organizate în rețele; în acest sens, cooperativele au avantaje specifice, cum ar fi înrădăcinarea lor la nivel local și formele participative de guvernare. Un efort de a consolida practicile de colaborare ar ajuta cooperativele să realizeze economii de scară și să profite de oportunitățile de creștere pe care altfel întreprinderile individuale nu ar fi în măsură să le exploateze.

6.3.

Promovarea vizibilității cooperativelor

Al treilea set de recomandări conține măsuri și acțiuni specifice pentru sprijinirea unei mai bune înțelegeri a rațiunii de a fi a cooperativelor și pentru creșterea vizibilității lor ca instituții care îndeplinesc roluri economice și sociale cheie.

Prezentatorii de la Conferință au subliniat faptul că există un interes considerabil pentru noi teorii care pot explica în mod aprofundat rațiunea de a fi a cooperativelor și pot sugera cum să fie exploatat mai bine potențialul lor. Cercetătorii ar trebui să se angajeze să depășească fragmentarea specifică studiilor asupra cooperativelor și să dezvolte cercetări mai sistematice bazate pe ipoteze realiste atât în ceea ce privește mecanismele care pot fi utilizate de către agenții economici, cât și motivațiile care determină acțiunile lor. Instituțiile de cercetare și agențiile statistice ar trebui să producă și să pună la

dispoziție date statistice actualizate și omogene, iar universitățile și centrele de cercetare ar trebui să dezvolte noi abordări teoretice care pot ajuta explicarea avantajelor competitive și a rațiunii de a fi a formelor cooperative.

Având în vedere și rezultatele cercetărilor recente, mișcările naționale și internaționale cooperatiste, precum și autoritățile publice ar trebui să promoveze măsuri pentru sporirea vizibilității cooperativelor. O strategie de comunicare mai eficientă pentru diseminarea rezultatelor cercetărilor ar trebui să fie adoptată atât de către comunitatea de cercetare, cât și de către mișcările cooperatiste de la toate nivelurile -local, național și internațional. Mișcările cooperatiste ar trebui să depună eforturi pentru a sensibiliza administrațiile publice, factorii de decizie politică și comunitățile cu privire la contribuțiile lor în economiile locale și în sistemele de protecție socială.

În cele din urmă, donatorii internaționali ar trebui să sprijine recunoașterea cooperativelor la nivel politic, în special în acele țări care încă nu prezintă cadre juridice adecvate pentru dezvoltarea și sprijinirea întreprinderilor cooperative.

7

Bibliografie

Andreas, Michele, Carini, Chiara, Carpita, Maurizio și Costa, Ericka (2012) 'La cooperazione Sociale in Italia: Un'Overview', Euricse Working Paper no. 27/12. Disponibil online:

http://euricse.eu/sites/euricse.eu/files/db_uploads/documents/1331543460_n1984.pdf (accesat 30 Iulie 2012).

Ben-Ner, Avner și Ellman, Matthew (2012) 'The Contributions of Behavioral Economics to Understanding and Advancing the Sustainability of Worker Cooperatives', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.

Birchall, Johnston (2012) 'The Potential of Co-operatives during the Current Recession: Theorizing Comparative Advantage', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.

Birchall, Johnston și Hammond Ketilson, Lou (2009) 'Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis', Geneva: Sustainable Enterprise Programme, International Labour Organization.

- Borzaga, Carlo, Galera, Giulia și Nogales, Rocío (eds.) (2008) *Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation*, Bratislava, Slovakia: United Nations Development Programme Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States.
- Dasgupta, Partha (2012) 'New Frontiers of Cooperation in the Economy', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Defourny, Jacques și Nyssens, Marthe (2012) 'Social Cooperatives: When Social Enterprise Meets the Cooperative Tradition', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Díaz-Foncela, Millán (2012) 'Sociedades Cooperativas y Emprendedor Cooperativo: Análisis de los Factores Determinantes de su Desarrollo', Phd Thesis, University of Zaragoza.
- Ferri, Giovanni (2012) 'Credit Cooperatives: Challenges and Opportunities in the New Global Scenario', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Grillo, Michele (2012) 'Competition Rules and the Cooperative Firm', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Hagedorn, Konrad (2012) 'Natural Resource Management: the Role of Co-operative Institutions and Governance', paper presented at the Euricse Conference in Venice.
- Hansmann, Henry B. (1996) *The Ownership of Enterprise*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hansmann, Henry B. (2012) 'All Firms are Cooperatives—and so are Governments', paper presented at the Euricse Conference in Venice.
- Heath, Joseph (2006) 'The Benefits of Cooperation', *Philosophy and Public Affairs*, 34, 4, 313-351.
- International Co-operative Alliance (2012) 'Statistical Information on the Co-operative Movement'. Disponibil online:
<http://www.ica.coop/coop/statistics.html#members> (accesat 26 Iulie 2012).
- Jones, Derek C. și Kalmi, Panu (2012) 'Economies of Scale versus Participation: A Co-operative Dilemma?', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- MacPherson, Ian (2012) 'Cooperatives' Concern for the Community: From Members towards Local Communities' Interests', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Mayo, Ed (2012) 'Global Business Ownership 2012: Members and Shareholders across the World', Manchester: Cooperatives UK.
- Mori, Pier A. (2012) 'Customer-ownership and Public Services', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Münkner, Hans-H. (2012) 'Worldwide Regulation of Co-operative Societies: An Overview', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Pérotin, Virginie (2012), 'Workers' Cooperatives: Good, Sustainable Jobs in the Community', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Valentinov, Vladislav, Tortia, Ermanno și Iliopoulos, Constantine (2012) 'Agricultural Cooperatives', lucrare prezentată la Conferința a Euricse în Veneția.
- Worldwatch Institute (2012) 'Membership in Co-operative Businesses Reaches 1 Billion'. Disponibil online:
<http://www.worldwatch.org/membership-co-operative-businesses-reaches-1-billion> (accesat 26 Iulie 2012).

Zamagni, Stefano (2102) 'The Impact of Cooperatives on Civil and Connective Capital', lucrare prezentată la Conferința Euricse în Veneția.

Zamagni, Vera (2012) 'Interpreting the Roles and Economic Importance of Cooperative Enterprises in a Historical Perspective', lucrare prezentată la Conferința Euricse în Veneția.

Mulțumiri

EURICSE dorește să mulțumească autorilor² lucrărilor prezentate la Conferința "Promovarea Înțelegerii Cooperativelor pentru o Lume mai Bună", pentru contribuțiile lor remarcabile.

Prof. Avner Ben-Ner, University of Minnesota

Prof. Johnston Birchall, University of Stirling

Prof. Partha Dasgupta, University of Cambridge

Prof. Jacques Defourny, University of Liège

Prof. Giovanni Ferri, University 'Aldo Moro' of Bari

Prof. Michele Grillo, Catholic University of the Sacred Heart of Milan

Prof. Konrad Hagedorn, Humboldt University of Berlin

Prof. Henry B. Hansmann, Yale Law School

Prof. Derek C. Jones, Hamilton College

² Trei lucrări au fost scrise de către mai mulți autori: Lucrarea Profesorului Ben-Ner a fost scrisă împreună cu Dr. Matthew Ellman, Institute of Economic Analysis (IAE-CSIC) și Barcelona Graduate School of Economics; Lucrarea Profesorului Defourny a fost scrisă împreună cu Prof. Marthe Nyssens, Catholic University of Louvain; Lucrarea Profesorului Valentinov a fost scrisă împreună cu Dr. Ermanno Tortia, University of Trento și Dr. Constantine Iliopoulos, Agricultural University of Athens.

Prof. Panu Kalmi, University of Vaasa

Prof. Ian MacPherson, Emeritus, University of Victoria

Prof. Pier Angelo Mori, University of Florence

Prof. Hans-H. Münkner, Emeritus, University of Marburg

Prof. Virginie Pérotin, University of Leeds

Prof. Vladislav Valentinov, Martin-Luther University in Halle-Wittenberg

Prof. Stefano Zamagni, University of Bologna

Prof. Vera Zamagni, University of Bologna